



Mäntsälän kunta
Kasvatus- ja sivistyslautakunta
Heikinkuja 4,
04600 MÄNTSÄLÄ

Mäntsälän kunnankirjaston toiminnan arviointia kirjastolain ([Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016](#)) näkökulmasta

Aluehallintoviraston lakisäätöisenä ([Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016](#) 4§) tehtävänä on mm. edistää toimialueellaan yleisiä kirjastoja koskevien valtakunnallisten kirjastopoliittisten tavoitteiden toteutumista, seurata ja arvioida toimialueensa yleisten kirjastojen toimintaa ja edistää yleisten kirjastojen paikallisia, alueellisia, valtakunnallisia ja kansainvälisiä kehittämishankkeita.

Uudenmaan ELY-keskuksen sivistystoimentarkastaja Taina Pirhonen teki 26.11.2013 arvioinnin Mäntsälän kirjastolaitoksen toiminnasta tilojen ja henkilöstötilanteen näkökulmasta vuoden 2012 tilastotietojen perusteella (26.11.2013 UUDELY/4411/04.00.02/2013).

Vuoden 2013 arvioinnin jälkeen on saatu uusi kirjastolaki ja Mäntsälässä kirjastonjohtaja on vaihtunut. Mäntsälä on joko toteuttanut itse tai ollut mukana seitsemässä [kehittämishankkeessa](#), jotka ovat saaneet valtionavustusta yhteensä 51 500 €. Tällä hetkellä Mäntsälässä on käynnissä aluehallintoviraston avustama kirjaston [kehittämishanke](#), jonka tavoitteena on mm. ”herätellä asiakkaita, virkamiehiä ja kuntapolitiikkoja positiivisella, innostavalla ja kokemuksellisella tavalla miettimään ja suunnittelemaan Mäntsälän kirjaston tulevaisuutta ja tarkoituksenmukaisia, kirjastolain mukaisia tiloja ja -palveluita.”

On aika katsoa, miltä Mäntsälän kirjaston toiminta näyttää nyt verrattuna kuuden vuoden takaiseen tilanteeseen. Ja ennen kaikkea, miltä näyttää Mäntsälän kirjaston tulevaisuus kirjastolain näkökulmasta.

Vierailin Mäntsälän kunnan pääkirjastossa 30.10.2018. Käytettävissä olevien tietojen pohjalta tein seuraavan [kirjastolakiin](#) perustuvan ja tulevaisuuteen suuntaavan arvioinnin Mäntsälän kunnankirjaston toiminnasta. Tietolähteinä olivat keskustelu kirjastojohtaja Anu Järvi-Uutelan ja vapaa-aikapääällikkö Anne Kihlmanin kanssa, Mäntsälän kunnankirjaston [tilastot opetus- ja kulttuuriministeriön tilastotietokannasta](#), vuonna 2018 tehdyn [valtakunnallisen asiakaskyselyn](#) Mäntsälän tiedot sekä Mäntsälän kunnan [kotisivut](#).

5 § Kunnan tehtävät

Kunnan tehtävänä on yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen. Kunta voi järjestää yleisen kirjaston toiminnan itse taikka yhteistyössä toisten kuntien kanssa tai muulla tavoin.

Kunnan tulee kuulla asukkaitaan yleisiä kirjastoja koskevissa keskeisissä päätöksissä osana kuntalain (365/1995) 27 §:ssä säädettyä kunnan velvollisuutta huolehtia asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista.

Kunnan tulee olla tarpeen mukaan yhteistyössä muiden viranomaisten, kirjastoalan toimijoiden ja muiden yhteisöjen kanssa.

Tilanne Mäntsälässä

Mäntsälän kunta järjestää itse kirjastopalvelunsa, mutta kirjasto on mukana Kirkes-kirjastoyhteistyössä, josta Mäntsälä hyötyy mm. kirjastojärjestelmän ja verkkopalvelujen ylläpidossa sekä yhteishankinnoissa ja seutuvarauksissa. Kulut jyvitetään kuntien asukasluvun mukaan.

Porvoon kaupunginkirjasto on alueellista kehittämistehtävää hoitava kirjasto, jonka alueeseen Mäntsälä kuuluu. Mäntsälän kannalta tämä merkitsee, että Porvoosta saa täydennyskoulutusta, konsulttiapua ja vinkkejä toiminnan kehittämiseen.

Kirjasto on parhaillaan kokoamassa asiakasraatia, joka osallistuu kirjaston kehittämisideointiin ja -toteutukseen.

Kuntalain mukaisesti Mäntsälässä on nuorisovaltuusto, vammaisneuvosto ja ikäihmisten valtuusto, joita kannattaa osallistaa myös kirjaston asiakasraatiin ja kehitystyöhön.

6 § Yleisen kirjaston tehtävät

Yleisen kirjaston tehtävänä on

- 1) tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin;*
- 2) ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa;*
- 3) edistää lukemista ja kirjallisuutta;*
- 4) tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon;*
- 5) tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan;*
- 6) edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.*

[...] Edellä 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi yleisellä kirjastolla tulee olla tarkoituksenmukaiset tilat, ajantasainen välineistö sekä riittävä ja osaava henkilöstö.

Tilanne Mäntsälässä

Kokonaisuutena Mäntsälän kunnankirjasto täyttää yleiselle kirjastolle annetut tehtävät, mutta Mäntsälä ei pysty tarjoamaan kuntalaisille riittäviä tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn tai kansalaistoimintaan pääkirjaston nykyisissä tiloissa.

Mäntsälän kirjaston tilat olivat vuonna 2013 Suomen kolmanneksi pienimmät asukasta kohden. Nyt ne ovat toiseksi pienimmät. Ensi vuonna Mäntsälän kirjastotilat ovat todennäköisesti Suomen ahtaimmat, kun tämän vuoden ahtain kirjasto sai uudet tilat. Pirhosen toteamus pitää edelleen paikkansa: "Mäntsälän kirjaston tiloja ei ole suunniteltu kirjastoa varten ja esimerkiksi tapahtumia varten varattua tilaa ei ole."

Pääkirjaston lisäksi Mäntsälässä on kirjastoauto, joka on otettu käyttöön vuonna 2012. Valtionavustusta siihen myönnettiin 110 000 €. Hankintavuonna pysäkkejä oli 54, viime vuonna 40. Yksittäisiä pysäkkejä on vähennetty, mutta koulujen ja päiväkotien pysäkkejä on lisätty ja niiden pysähtymisaikoja pidennetty koulu yhteistyön myötä. Pysäkkien myötä lainat ovat vähentyneet 40 000 kappaleesta 32 000:een, mutta palvelun laadun voidaan arvioida parantuneen ainakin koulujen ja päiväkotien osalta. Autolla on vain yksi kuljettaja, jolloin kahden viikon aikana on 9 ajopäivää. Koska autolla ei ole tallia kirjaston yhteydessä, kirjastoauton virkailijan työaika on varattava myös siirtoajoihin.

Kirjaston toimintakulut ovat vähentyneet vuonna 2017, koska henkilöstökulut ovat pienentyneet. Aineistokulut ovat pysyneet lähes samana. Aineistoa poistetaan vähintään saman verran kuin vuodessa hankitaan, koska kirjasto on täynnä ja aineiston on oltava ajantasaista.

Kirjastossa työskenteli vuonna 2017 yhdeksän henkilöä. Kunta on vähentänyt henkilökuntaa vuoteen 2012 verrattuna kaksi htv:tä. Asukaslukuun suhteutettuna henkilöstöresurssi on vähentynyt 0,55:stä 0,45:een. Vuoden 2018 aikana tilanne on palautunut määrällisesti vuoden 2012 tasolle.

Kirjaston kokonaisaukioloaika on pysynyt suurin piirtein samana. Kun viime vuonna aloitettu omatoimipalvelu vakiintuu, niin kirjaston saavutettavuus paranee. Omatoimipalvelua ei ole voitu ilkeväkään takia ottaa täysipainoisesti käyttöön, vaan joinain iltoina tarvitaan vielä päivystäjää.

Mäntsälässä kirjaston toimintakulut asukasta kohden ovat vähentyneet vuosi vuodelta sekä suhteutettuna asukasmäärään että absoluuttisesti. Viime ne olivat 37 € / asukas, koko maassa 57 €/asukas.

Mäntsälän kirjaston työntekijät osallistuivat vuonna 2017 täydennyskoulutukseen 4,8 päivää henkilötyövuotta kohden, koko maassa luku oli 3,5 päivää. Tässä on tapahtunut ilahduttavaa kehitystä vuoteen 2012 verrattuna, jolloin henkilökunta kouluttautui 2,5 työpäivää vuodessa.

16 § Arviointi

Kunnan on arvioitava yleisen kirjaston toimintaa. Arvioinnin tarkoituksena on turvata tämän lain tarkoituksen toteutumista ja tukea yleisen kirjaston toiminnan kehittämistä. Arvioinnilla seurataan yleisten kirjastojen tehtävien toteuttamista ja toiminnan järjestämistä.

Valtakunnallisesta arvioinnista sekä valtakunnallisesta osallistumisesta kansainväliseen arviointiin päättää opetus- ja kulttuuriministeriö, joka vastaa arvioinnin toteutuksesta yhdessä aluehallintoviraston kanssa.

Kunta on velvollinen osallistumaan tässä momentissa tarkoitettuun arviointiin.

Arvioinnin keskeiset tulokset tulee julkistaa.

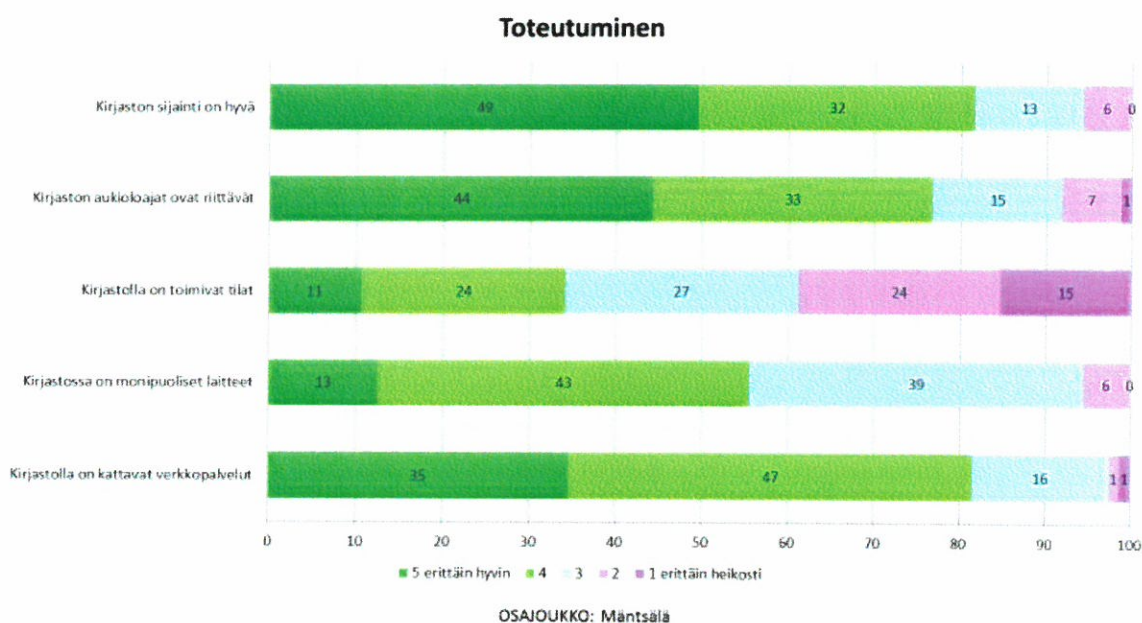
Tilanne Mäntsälässä

Mäntsälän kunnankirjasto osallistui aluehallintovirastojen valtakunnalliseen peruspalveluarviointiin (julkaistu 13.6.2018), jossa kirjastokohteena oli kirjastopalvelut lasten lukemisen ja lukutaidon edistäjänä.

Mäntsälä osallistui myös valtakunnallisen käyttäjäkyselyyn, joka tehdään joka kolmas vuosi. Käyttäjäkyselyä kunnankirjasto voi hyödyntää itsearviointissa ja toimintansa kehittämisessä. Etenkin avoimista vastauksista kirjasto saa kehittämissivinkkejä suoraan asiakkailta.

Mäntsälässä kyselyyn vastasi 89 henkilöä. Näistä 85% ilmoitti, että Mäntsälän kirjasto on parantanut heidän elämänlaatuaan joko erittäin tai melko paljon. Käyttäjät eivät ole tyytyväisiä kirjaston tiloihin: 39 % vastanneista oli sitä mieltä, että tilat ovat heikot tai erittäin heikot. Myös avovastauksissa tuli esiin tilojen ahtaus.

Yleisten kirjastojen käyttäjäkysely 2018



Kirjasto kokoaa myös itse asiakaspalautetta, joka on ollut samansuuntaista kuin valtakunnallisen kyselyssä. Kyselyjen tulokset on julkaistu kirjaston nettisivuilla.

Mäntsälän kirjaston mahdollisuuksista kehittää toimintaansa

Kirjasto on ollut 25 vuotta väliaikaisissa tiloissa. Koska kunta ei ole aikeissa hankkia uusia kirjastotiloja ainakaan muutamaan vuoteen, niin kirjasto laajentaa toimintaansa ja tekee palvelujaan tunnetuksi ahtaiden tilojen ulkopuolelle. Tämä on erittäin kannattavaa. Kirjaston palveluja kehitetään puutteellisista tiloista huolimatta.

Kirjaston kirjailijavierailut järjestetään kunnantalon auditoriossa. Rohkaisen kirjastoa kehittämään tätä konseptia esim. pop up -kirjastoksi, jolloin tilaisuuksiin osallistuvilla olisi mahdollisuus hankkia kirjastokortti ja siihen liittyvä pin-koodi, lainata kyseisen kirjailijan teoksia tai muuta aiheeseen liittyvää materiaalia jne.

Kunta on tänä syksynä avannut City Marketin tiloissa Cittarin Olkkarin, joka on myös kirjastolle uusi mahdollisuus tuoda palvelujaan pääkirjaston ulkopuolelle. Siellä on jo aloitettu satutunnit. Kannattaa harkita, voisiko tilassa olla tietokone, jolla asiakkaat voivat käyttää kirjaston verkkopalveluita kuten e-sanomalehtiä (ePress). [Mäntsälän uutisten](#) mukaan kunta markkinoi tilaa avoimena oppimisympäristönä. Kirjasto, jos mikä, on avoin oppimisympäristö, jolloin kunnalla on hieno mahdollisuus hallintorajat ylittävään synergiseen kaikkia hyödyttävään toimintaan.

Kirjaston ei siis tarvitse tehdä kaikkea itse, vaan kirjasto voi toimia osana kunnan ja kolmannen sektorin toimijoiden verkostoa. Kirjastolain 11 §:ssä suositellaankin yhteistyötä esim. päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten sekä muiden yhteisöjen kanssa kirjaston tehtävien hoitamiseksi. On mahdollista, että eri hallintokunnilla olisi yhteisiä työntekijöitä, jolloin yhteistyö olisi entistäkin luontevampaa.

Mäntsälän kasvatus- ja sivistyslautakunta on 15.5.2018 kokouksessaan käsitellyt kasvatus- ja sivistyspalvelujen osavuosisikatsauksen 1/2018, jossa näkyvät kirjaston lakisääteisten tehtävien ja kunnan muiden sivistyspalvelujen leikkauskohdat esimerkiksi uudet opetussuunnitelmat, oppimisympäristöt, ilmaiset tapahtumat, kulttuuritalatarpeet, nuorten syrjäytymisen vähentäminen ja osallisuuden lisääminen.

Mäntsälässä pyritään yhteistyöhön ja rakentamaan yhteistä toimintakulttuuria. Siksi onkin tärkeää, että mm. opetus- ja kirjastotoimen yhteistyösopimuksessa ja muussakin yhteistyössä on kirjastolle määriteltyjen tehtävien lisäksi otettava huomioon myös tasapuolinen kustannus- ja työnjako.

Asiakkaat ovat kirjastopalvelujen parhaimmat asiantuntijat. Kuntalaisten osallistamisesta kirjaston toiminnan kehittämiseen mainittiin jo arvioinnin kohdalla. Koska päätöksiä uusista tiloista ei ole vielä lyöty lukkoon, niin kuntalaisilla on erinomainen mahdollisuus vaikuttaa jo nyt tulevien tilojen sijaintiin ja suunnitteluun.

Kirjaston [omassa asiakaskyselyssä](#) joka neljäs vastanneista ei löytänyt etsimäänsä aineistoa. Tähän oli syynä lähes 60 %:n mielestä tilan puutteellisuudet. Kirjasto suunnittelee parempia opasteita, mutta kannatta kiinnittää huomio myös siihen, että 26 % vastanneista kaipasi opastusta myös henkilökunnalta. Tämä näkyy myös siinä, että yhteensä 27 % ilmoitti tarvitsevansa opastusta e-kirjojen, älylaitteiden ja verkkopalvelujen käytössä. Nämä tarpeet on hyvä huomioida etenkin siinä vaiheessa, kun rekrytoidaan uusia työntekijöitä. Viittaan tässä yhteydessä verkko- ja digipalvelujen opastusmahdollisuuteen myös kirjastotilojen ulkopuolella em. Cittarin Olkkarissa.

Kirjastohenkilökunnan osallistuminen täydennyskoulutukseen on kannattava sijoitus kunnalle edelleen, koska kirjastojen henkilökunnan tehtävien kirjo on laajentunut ja monipuolistunut perinteisestä kirjoihin liittyvästä työstä asiakkaiden digiopastukseen, tapahtumiin, pedagogisia taitoja vaativaan kouluyhteistyöhön, uusiin aineistomuotoihin jne.

Tekniikka helpottaa entistä enemmän koulutuksiin osallistumista. Koulutustilaisuuksia on mahdollista seurata etänä. Osa alan tilaisuuksista myös tallennetaan Kirjasto-kaista.fi :lle, josta niitä voi myöhemmin katsoa omalta koneelta oman aikataulun mukaan.

Koulutuksissa on olennaista myös verkostoitua ja oppia kollegoilta, tämä on vaikeampaa etäyhteydellä. Koulutuksia järjestävät mm. Porvoo kehittämiskirjastona ja AVI.

Mäntsälän kunnankirjastolla on edelleen mahdollisuus hakea joko yksin tai yhdessä muiden kirjastojen kanssa aluehallintovirastolta valtionavustusta toimintansa kehittämiseen.

Jos omatoimista aukioloa voitaisiin laajentaa, niin se omalta osaltaan kompensoisi tilojen puutteellisuutta, lisäisi kirjastopalvelujen saavutettavuutta ja tehostaisi aineiston ja tilan käyttöä. Ilkivallan vähentämisestä kannattaa kysyä neuvoa kirjastoilta, joilla on ollut vastaavaa ongelmaa. Keskustelussa tuli esiin myös se, että tilaa ja aineistoa voitaisiin järjestää toisin, jolloin omatoimisuutta voitaisiin lisätä.

Kirjasto tarvitsee luottamushenkilöiden tuen kehitystyölleen. Haastan Mäntsälän kasvat- ja sivistyslautakunnan jäseniä hankkimaan itselleen kirjastokortin ja siihen liittyvän pin-koodin, jotta he tuntisivat kirjaston fyysisten palveluiden lisäksi myös verkkopalvelut.

Tarvittaessa annan mielelläni asiantuntija- ja keskusteluapua Mäntsälän kirjaston kehitystyössä osana kunnan muita palveluja.

Kristiina Kontiainen

Ylitarkastaja (kirjastotoimi)

kristiina.kontiainen@avi.fi, puh. 050 396 9669

Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Opetus- ja kulttuuritoimen vastuualue

Birger Jaarlin katu 15 PL 150, 13101 HÄMEENLINNA